

ՊԱՏՈՒԱՍՏԵՑԷՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԿԵՂԾՄԱՇԿԻՆ ԴԷՄ

Կեղծմաշկը (diphtérie) մանուկները մահացնող ահաւոր հիւանդութիւններէն մէկն է և մայրերուն սարսափը:

Թէև չափաւորներն ալ ենթակայ են այս հիւանդութեան, սակայն 20 տարեկանէն վեր, բաղդատարար հագուադէպ է (15%): Նորածինները՝ մինչև վերցերորդ ամիսը շատ քիչ կը վարակուին (7%): Ամենէն աւելի ենթակայ են 2-7 տարեկան մանուկները (65%):

Ինչպէս նման շատ մը հիւանդութիւններ, կեղծմաշկը ունի իր յատուկ միջբույր — Պասիլ տը Լեօփլէր: Հետևաբար փոխանցիկ է և վարակիչ: Իր գործունէութեան գլխաւոր շրջանն է՝ կոկորդը:

Մանուկ մը չփութ կ'ունենայ հիւանդ կամ նոր ապաքինած ընկերակցի մը հետ. կամ կը գործածէ անոր պատկանող մատիտը, գրիչը, գիրքը, խաղալիքը ևլն: Կամ ծնողքն հիւանդին տունը կ'այցելեն ու տուն կը բերեն միջբույրը: Երբեմն ալ բժիշկը իր զաւակներուն կ'ընէ այս մահացու նուէրը կամ ինքն իսկ կը վարակուի:

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս պայմաններուն մէջ գտնուող մանուկ մը կը վարակուի, եթէ ընդունակ է: Կան որ ընդունակ չեն հիւանդութիւնը առնելու, այսինքն թէ իրենց կազմը յաճախ, բնականօրէն կամ ստացական կերպով, պէտք եղած միջոցները ունի միջբույրն ոյժը զկոտորելու:

Վարակումէն քանի մը օր (2-15) ետք, պզտիկը կը տխրի, կը դունաւորի, այլևս չի խաղար, ուժաթափ կ'ըլլայ: Քիչ յետոյ կոկորդը կը սկսի ցաւիլ, այդ պահուն հիւանդութիւնը արդէն բաւական առաջացած կ'ըլլայ:

Բանալ տուէք բերանը և պիտի տեսնէք թէ նշիկներէն (պատէմ-նիք) մին կամ երկուքը ծածկուած են ճերմակ նիւթով մը, տեսակ մը մաշկով (կեղծ-մաշկ) որ քանի մը ժամուան մէջ կը տարածուի ամէն կողմ, կը ծածկէ լեզուիկը, միւս նշիկը, ամբողջ կոկորդը: Վրին աւշային կծիկները (պէզ) կ'ուռին: Կոկորդի կեղծ մաշկերը կը տարածուին դէպի վեր՝ քթի խոռոչները, դէպի վար՝ ձայնալարերը, խոչափողը և ցնցուղները, հետզհետէ կը խցեն շնչառութեան ճամբաները և վերջ ի վերջոյ մանուկը խեղդամահ կ'ըլլայ սարսափելի տանջանքներու մէջ: Այս է կեղծմաշկի այն ահաւոր բարդութիւնը զոր մեր մայրերը կը ճանչնան ափոքրիկները — գուշպօղակ մանուկն տակ:

Հիւանդը միշտ այս բարդութիւնով չի մեռնիր: Երբեմն հիւանդութիւնը այնքան արագ կ'ընթանայ, որ 3-4 օրուան մէջ մարմինը կը թունաւորէ և պզտիկը շանթահար կ'ընէ:

Բախտաւոր պարագաներու մէջ 8-10 օր կը տեւէ, հիւանդը

կ'աղէկնայ, քայց ապաքինումը երկար կը տեւէ ու կրնան դանդաճ բարդութիւններ պատահիլ:

Ինքնաբերաբար բուժումը հազուադէպ է: Կը յիշեմ թէ Ժամանակին երբ մեր մայրերը ըսէին թէ «դրացիին տղան գուշաօղան է բռնուած է», այդ կը նշանակէր թէ փոքրիկը անխուսափելիօրէն մահուան դատապարտուած է:

Ճիշտ էր այս դեռ 20-25 տարի առաջ, երբ կեղծմաշկէ վարակ-կուած մանուկներուն հարիւրին 70-ը կը մեռնէր: Տօքթ. Ռու, Փարիզի Փասթէօրեան Հաստատութեան այժմու վարիչը, 1894-ին գտաւ կեղծմաշկի շիճուկը, որու գործածութեան շնորհիւ մահերու թիւն իջաւ 10%-ի: Այս համեմատութիւնն ալ կրնայ նուազիլ և նոյնիսկ անհետիլ, եթէ վարակողները՝ հիւանդութեան սկզբին իսկ շիճուկով դարմանուին և մանաւանդ եթէ հիւանդութեան ենթակաները պատուաստուին:

Շիճուկը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեղծմաշկի դէմ պատուաստուած ձիու արեան հեղուկ մասը, որ իր մէջ կը պարունակէ այնպիսի նիւթեր որոնք յաջողութեամբ կը հակադրեն հիւանդութեան միջբու-պին և անոր թոյնին:

Կեղծմաշկէ բռնուած հիւանդ մը եթէ առաջին օրերուն իսկ շիճուկով դարմանուի, ամպատմառ կը բուժուի: Հակառակ պարա-զային յաճախ կը մեռնի:

Որպէսզի կարելի ըլլայ դարմանումը կանուխ սկսիլ, ծնողները պէտք է անհոգ չգտնուին: Ամէն անգամ որ տղայ մը հիւանդանայ, նախ պէտք է կոկորդը քննել: Բժիշկը ամենափոքր՝ կասկածի մը պարագային, անմիջապէս, շիճուկ կը ներարկէ:

Ծնողները պէտք չէ հակառակին այս ներարկումին: Աւելի լաւ է որ բժիշկը շիճուկ մերկարկէ բայց սխալած ըլլայ ախտաճանաչու-թեան մէջ, քան թէ չմերկարկէ, սպասէ ու պատմառ ըլլայ հիւան-դութեան ծանրանալուն:

Շիճուկը ոչ միայն բուժիչ՝ այլև կանխարգելիչ յատկութիւն ունի: Երբ տան մը մէջ տղայ մը հիւանդանայ, միւս փոքրիկները՝ շիճուկի ներարկումով կարելի է պաշտպանել հիւանդութեան դէմ, բայց միայն 15-25 օր: Աւելի երկար ատեն պաշտպանուելու համար պէտք է պատուաստուիլ, այնպէս ինչպէս ծաղկախտին դէմ:

Պատուաստը (anatoxine diphtéritique) 1924-ին պատրաս-տեց Տօքթ. Ռամօն (Փարիզի Փասթէօրեան Հաստատութենէն): Երեք ներարկում կ'ընեն, երկրորդը առաջինէն 3 շաբաթ յետոյ և երրորդը՝ երկրորդէն 15 օր ետք: Ներարկումները որեւէ անպատե-հութիւն չեն ներկայացներ, առ առաւելն թեթեւ կարմրութիւն մը և քիչ մը ցաւ ներարկումին տեղը:

Պատուաստի կանխարգելիչ ազդեցութիւնը տարիներ կրնայ

տեւել: Սակայն խոհեմութիւն է համաճարակի տառն կրկին պատուատել:

Առանց բացատրութեան պէտք է պատուատել 2-10 տարեկան բոլոր մանուկները, որովհետեւ մեծ մասով ընդունակ են կեղծմաշկով վարակուելու: Իսկ չափահասներէն պէտք է պատուատել միայն ընդունակները, զորս բժիշկները կրնան դատել մամուտը միջոցով մը: Ծնողներ, անհազ մի գտնուիք, պատուատել տուէք ձեր պատկանները կեղծմաշկին դէմ:

Կեղծմաշկն ալ պէտք է անհետանայ ծաղկախտին նման:

ԲԺ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՃԱՆՃԱՏԵՆԴԸ ԵՒ ԻՐ ԱԻԵՐՆԵՐԸ *)

III. — ՀԻՒԱՆՎՈՒԹԻՒՆԸ

Ձմառաւ աները. — Աւելորդ չպիտի ըլլար հոս մի քանի բառով հասարակութեան ներկայացնել ճահատենդէ վարակուած մարդուն մօտ հիւանդութեան սկզբին երեւած նշանները:

Ճահատենդը ամէն ժամանակ միևնոյն ձևով չի ներկայանար, բայց ընդհանրապէս, երեք գլխաւոր շրջաններով իր ներկայութիւնը կը դրացնէ: Ենթական նախ դուրսէ կ'ընկնայ, կը մտնի, տեղին վիճակի մէջ վերմակներով ծածկուել կ'ուզէ, բայց որքան ալ խնամքով ծածկեն, հիւանդութիւնը իր առաջին շրջանը պիտի բոլորէ, յետոյ ջերմութեան շրջանը և ի վերջոյ առատ քրտինք. այս տեսակը տենդին ամենօրեայ ձևն է: Տենդը եօրեայ կ'ըսուի երբ օրընդմէջ կը պատահի, չորեքօրեայ՝ երբ երեք օրը անդամ մը: Երբ ջերմութիւնը առանց դադրելու ամէն օր կը շարունակուի, միայն առատները մի քիչ նուազած, այդ պարագային շարունակական տենդ անուան կ'առնէ: Երբեմն ճահատենդը այնքան զօրաւոր կ'ըլլայ որ մի քանի ժամուան մէջ կը մեռնէ. այս դէպք տեսակ տենդին կ'ընկերանայ թմբուցութիւն մը, իբր թէ հիւանդը թմբուցուցիչ մը առած ըլլար: Գէշ տեսակ ճահատենդերէն յիշենք՝ անօրինակ ջերմութեամբ տենդը, սառեցուցիչ տենդը, թանջատենդը ևայլն:

Ճահատենդը իր վերջին ձևին մէջ կը յանդի ախտադնութեան (cachexie) որու ընթացքին ենթակային մօրթը կաւահողի գոյն մը կ'առնէ, անարիւնութիւնը իր ծայրաստիճանին կը հասնի և որը աստիճանաբար պատճառ կ'ըլլայ մարմնոյն դրեթէ ամէն գործարաններուն դանդաղան հիւանդութեանց:

Աւերմերը. — Ճահատենդը աշխարհի չափ հին հիւանդութիւն մ'է. ան հինուց ի վեր ծանօթ էր մարդկութեան, ու յիշատակուած

*) Տես «Բուժամբ» էջ 52 և 130